

Η ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΗΣ ΜΕΤΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΗΣ ΕΙΚΟΝΑΣ ΚΑΙ ΟΙ ΣΠΟΥΔΕΣ ΤΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ

Εδώ και αρκετά χρόνια, εμφανίζεται ένα συνεχώς αυξανόμενο ενδιαφέρον στο συσχετισμό της Αρχιτεκτονικής με τον Κινηματογράφο. Το ενδιαφέρον αυτό εκδηλώνεται τόσο με τη μορφή θεωρητικού έργου όσο και με τη μορφή πιο άμεσων αντιστοιχίσεων, μεταφορών και παρομοιώσεων τού Αρχιτεκτονικού έργου με το χώρο στις Κινηματογραφικές ταινίες¹. Το ερώτημα που τίθεται με το κείμενο αυτό, είναι τι αφορά ο συσχετισμός αυτός, και εάν θα μπορούσε να αποτελέσει αντικείμενο μελέτης στο πλαίσιο των Αρχιτεκτονικών Σπουδών;

Ορισμοί και Ορολογία

1. Αντί τού όρου «κινηματογράφος» ή «κινηματογραφικός χώρος» ή «κινούμενη εικόνα», θα χρησιμοποιηθεί ο όρος «μεταλλασσόμενη εικόνα». Αυτό γίνεται για τους εξής μεθοδολογικούς αλλά και ουσιαστικούς λόγους:

α. Ο όρος «μεταλλασσόμενη εικόνα» παραπέμπει κατευθείαν στο τελικό προϊόν της διαδικασίας παραγωγής μιας ταινίας, δηλαδή την προβολή στην οθόνη. Η μεταλλασσόμενη εικόνα της προβολής αποτελείται από εικόνες που διαδέχονται η μία την άλλη και οι οποίες είναι άλλοτε κινούμενες άλλοτε στατικές. Η κίνηση μπορεί να οφείλεται είτε στην κίνηση των στοιχείων της είτε στην κίνηση της μηχανής λήψης.

β. Η αναφορά στον «κινηματογραφικό χώρο», σε συσχετισμό μάλιστα με τον «αρχιτεκτονικό» ή «δομημένο χώρο», θα οδηγούσε τον προβληματισμό σε θέματα αναπαράστασης, ίσως, φαινομενικών αναλογιών κ.λπ., τα οποία μολονότι εξαιρετικά σημαντικά, εντάσσονται σε ένα διαφορετικό πλαίσιο από αυτό που τέθηκε στο κείμενο αυτό.

2. Ο όρος «Αρχιτεκτονική», χρησιμοποιείται με διττή έννοια. Η πρώτη αναφέρεται στις τεχνικές και στους τρόπους με τους οποίους μια κατασκευή όπως για παράδειγμα μια ταινία αποκτά συγκεκριμένη και κατανοητή μορφή. Η

δεύτερη αναφέρεται στην Αρχιτεκτονική, όπως συνήθως ορίζεται η σχετική δραστηριότητα σχεδιασμού και παραγωγής τού δομημένου χώρου.

3. Όσον αφορά τις σπουδές τής Αρχιτεκτονικής, η έμφαση θα δοθεί στην πρώτη έννοια, δηλαδή στις τεχνικές και τους τρόπους με τους οποίους οι σπουδές αυτές συγκροτούνται ή οργανώνονται σε ένα κατανοητό μετασχηματιζόμενο σύνολο που αντικατοπτρίζει συγκεκριμένες αντιλήψεις, και σε τελευταία ανάλυση στην ιδεολογία για τον χαρακτήρα τού Αρχιτεκτονικού χώρου.

4. Εάν θεωρήσουμε ότι ο δομημένος χώρος είναι φορέας και πομπός μηνυμάτων, τότε η διερεύνηση τής σχέσης του με ένα μέσον όπως η μεταλλασσόμενη κινηματογραφική εικόνα αποκτά ιδιαίτερη σημασία. Ιδιαίτερα εάν η σχέση αυτή αναζητηθεί σε επίπεδο δομικών μορφών.

Το ουσιαστικό αντικείμενο τής Αρχιτεκτονικής είναι ο δομημένος χώρος ως ένα σύστημα σχέσεων αενάως μετασχηματιζόμενο στο χρόνο. Στο πλαίσιο αυτό οι σπουδές τής Αρχιτεκτονικής θα είχαν ως κεντρικό σημείο αναφοράς αλλά και ως στόχο την ανάπτυξη των ικανοτήτων για τη μελέτη και τη σχεδιαστική παραγωγή τού αντικειμένου αυτού.

Η σχεδιαστική διαδικασία είναι μια πράξη που εξελίσσεται γραμμικά, όπως μια ταινία, και έχει κάθε φορά αρχή, μέση και τέλος. Εντούτοις, στην ουσία συνίσταται από δοκιμές και απορρίψεις, συνέχειες και ασυνέχειες, απρόβλεπτες στιγμιαίες επιλογές, αποδοχές και ανατροπές, εντάσεις και χαμηλούς τόνους, αργούς και γρήγορους ρυθμούς, θέσεις και αντιθέσεις, ικανοποίηση και άγχος. Όπως έχει πει και ο Jean Luc Goddard για τις ταινίες του, έχουν αρχή μέση και τέλος αλλά όχι αναγκαστικά με αυτήν τη σειρά. Ταυτόχρονα, είναι μια εξαιρετικά απαιτητική και επίπονη πράξη η οποία χρειάζεται πειθαρχία, προσοχή, και εμβάθυνση σε κάθε πρόβλημα, συγκεκριμενοποιήσεις και γενικεύσεις. Πρόκειται δηλαδή για τη διαδικασία μιας διαρκώς μετασχηματιζόμενης σκέψης.

Για την απόκτηση των ικανοτήτων αυτών απαιτείται η κατάκτηση ενός γενικότερου αισθητικού, γνωσιολογικού και ιδεολογικού υποβάθρου, έτσι ώστε

οι εκπαιδευόμενοι αρχιτέκτονες να προτείνουν νέες ιδέες και ήθος, και να έχουν ως μέτρο τον κοινωνικό άνθρωπο.

Με την εμφάνιση του κινηματογράφου έγινε δυνατή για πρώτη φορά η τεχνική αποδόμηση του ορατού κόσμου και η επανασυγκρότησή του με τη μορφή τής χρονικά μεταλλασσόμενης εικόνας, όπως αυτή προβάλλεται στην οθόνη, η στόχευση ή κοίταγμα ενός οποιουδήποτε ορατού αντικειμένου από την κινηματογραφική μηχανή λήψης, κάποτε από μακριά άλλοτε από εξαιρετικά κοντά², η λήψη αποσπασμάτων τής ορατής πραγματικότητας και η επανασυγκόλλησή τους σε νέες σχέσεις. Φαινομενικές χωρικές συνέχειες μπόρεσαν να αποσυναρμολογηθούν. Η γραμμικότητα του χρόνου ανατράπηκε και επαναπροσδιορίστηκε σύμφωνα με τη γραμμική λογική του χρόνου προβολής στην οθόνη των διαδοχικών πλάνων τής ταινίας. Η κινηματογραφική μηχανή λήψης μπόρεσε να κινηθεί γρήγορα ή εξαιρετικά αργά. Κατάφερε να εστιάσει στη λεπτομέρεια, αλλά και στο ευρύ πεδίο ενός τοπίου. Κατάφερε να τοποθετηθεί ανάμεσα στα πράγματα, αλλά κατάφερε και να τα αντιμετωπίσει από έξω. Πλέον μπορεί να είναι ακίνητη. Μπορεί ένα γεγονός να ανακατασκευαστεί από διαφορετικές θέσεις.

Κατά την προβολή στην οθόνη, τα πλάνα επανασυγκολλούνται φορτισμένα με χρόνο και χωρικές κλίμακες, διαδέχονται το ένα το άλλο, το υλικό τους επανασηματοδοτείται από την αντιπαράθεση και αλληλοσυσχετισμό τους. Στο θεατή προσφέρεται ο χρόνος για να διεισδύσει, να διερευνήσει, να ανακαλύψει και να ερμηνεύσει, όχι μόνο κάθε εικόνα ξεχωριστά, αλλά κυρίως αυτό που προκύπτει τελικά από τη σύνθεση των εικόνων όπως διαδέχονται η μία την άλλη. Τα πράγματα, δηλαδή, επαναπροσδιορίζονται από τον κατακερματισμό και την ανασύνθεσή τους.

Οι σπουδές στην Αρχιτεκτονική είναι όπως και ο ίδιος ο σχεδιασμός, αλλά και όπως μια ταινία, μια διαδικασία κατ' αρχήν γραμμική. Αρχίζει μια συγκεκριμένη χρονική στιγμή, αναπτύσσεται για κάποιο, επίσης συγκεκριμένο, μικρό ή μεγάλο χρονικό διάστημα, και τυπικά ολοκληρώνεται σε μια συγκεκριμένη χρονική στιγμή. Στο διάστημα αυτό οι εκπαιδευόμενοι καλούνται να αναπτύξουν ένα σύστημα αξιών αλλά και δεξιοτήτων, κυρίως όσον αφορά την αισθητική καλλιέργεια, τη φαντασία και τη συνέπεια. Καλούνται να

συμμετάσχουν, δηλαδή, σε μια διαδικασία μετασχηματισμού τής σκέψης τους, σε βαθμό που να ενσωματώσει κριτικές και ανατρεπτικές ικανότητες.

Σε αντίθεση, επομένως, με μια λογική που έχει γραμμικό χαρακτήρα και συσχετίζεται με τη μετάβαση από μικρές κλίμακες σε μεγαλύτερες, ή που στηρίζεται σε διαβαθμισμένα στάδια πολυπλοκότητας, θα μπορούσε να προταθεί μια εσωτερική λογική, η οποία θα είναι κατ' αρχήν πολυκεντρική και πολυμορφική. Η λογική αυτή θα στηρίζεται στις πολλαπλές ταυτόχρονες θεάσεις τού σχεδιαστικού προβλήματος χωρίς δεσμευτικές ιεραρχήσεις και χωρίς προκαθορισμένους περιορισμούς σε όρους και σχήματα, πέρα από αυτές που θα προκύπτουν από αυτούς καθ' εαυτούς τους συνδυασμούς των επιμέρους συστατικών της. Η ίδια η δομή και η συγκρότηση των μαθημάτων θα μπορούσε να αντικατοπτρίζει την ίδια τη διαδικασία σχεδιασμού. Όχι πλέον ως μια μονοσήμαντη ενέργεια, αλλά ως μια πολυδιάστατη λειτουργία. Θα μπορούσε επομένως, και στην περίπτωση τής εκπαιδευτικής διαδικασίας, να εξετάζονται τα πράγματα ταυτόχρονα, τόσο από κοντά, όσο και από μακριά, με εσωτερικούς ρυθμούς που θα μεταλλάσσονται ανάλογα με το βαθμό εμπάθυνσης ή το βαθμό επεξεργασίας των θεμάτων. Θα πρόκειται, δηλαδή, για ένα μεταλλασσόμενο σύστημα, πολυεπίπεδο και αποκεντρωτικό, έτσι ώστε η σύνθεση να γίνεται από τους εκπαιδευόμενους συνειδητά ή ακόμα και ασυνείδητα στο σχηματοποιημένο τέλος των σπουδών, που στην πραγματικότητα θα αποτελεί παράλληλα και τη νέα αρχή.

*Περιοδικό Αρχιτέκτονες, τεύχος 53
περίοδος Β, Σεπτέμβριος/Οκτώβριος 2005*

¹ Οι σκέψεις που ακολουθούν επικεντρώνονται στον κινηματογράφο. Εντούτοις, θα πρέπει να τονιστεί ότι αντίστοιχα πράγματα μπορούν να λεχθούν και για τη σχέση τής Αρχιτεκτονικής με τη Ζωγραφική, τη Γλυπτική, την Πλαστική, το Θέατρο, τη Λογοτεχνία κ.λπ.

² Οι ιδέες αυτές υπάρχουν σε παλαιότερα κείμενα τού Κ. Αξελού.